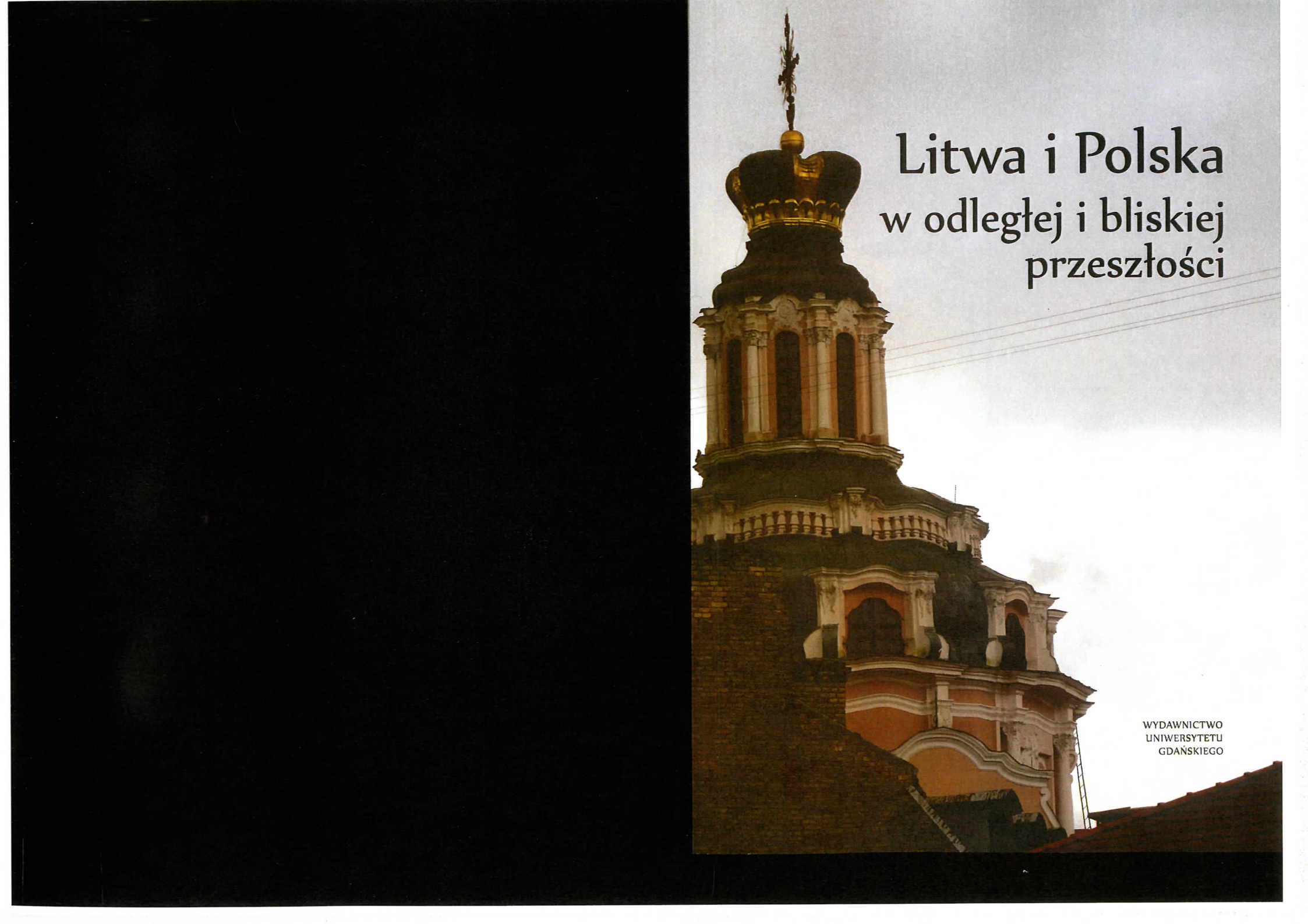

Litwa i Polska w odległej i bliskiej przeszłości

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
Gdańskiego

Litwa i Polska
w odległej i bliskiej
przeszłości

Litwa i Polska w odległej i bliskiej przeszłości

POD REDAKCJĄ
ANNY ŁYSIAK-ŁĄTKOWSKIEJ
I ZBIGNIEWA OPACKIEGO

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2018

Recenzja
Prof. dr hab. Wiesław Caban

Redakcja wydawnicza
Magdalena Czarnecka

Projekt okładki i stron tytułowych
Jakub Kozak

Na okładce zdjęcie kościoła św. Kazimierza w Wilnie, fot. Bożena Kisiel

Skład i łamanie
Urszula Jędrzycka

Publikacja sfinansowana z działalności statutowej
Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-708-8

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Spis treści

Wstęp	7
Wystąpienie Bożeny Kisiel – Prezes Pomorskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej	15
Arkadiusz M. Stasiak <i>Inność Litwina. Odmienności w Rzeczypospolitej na podstawie polskich dzienników z okresu wojen moskiewskich Stefana Batorego</i>	17
Gabriela Majewska <i>Wielka wojna północna na Litwie w relacjach szwedzkich oficerów</i>	33
Anna Łysiak-Łątkowska <i>Kadra naukowo-dydaktyczna Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego w dobie rządów cara Aleksandra I</i>	50
Siarhiej Tokć <i>Szlachta w systemie lokalnej administracji publicznej guberni białoruskich w pierwszej połowie XIX wieku (na przykładzie guberni grodzieńskiej)</i>	72
Beata Kalęba <i>Eglė – jedna z pierwszych litewskich poetek</i>	98
Iwona Sakowicz <i>Podróżnicy brytyjscy a Wilno w XIX wieku</i>	108
Iwona Janicka <i>Wileński epizod pomnika Michała Mikołajewicza Murawjowa „Wieszatiela” (1898–1915)</i>	133
Michał Sempołowicz <i>W kręgu szkolnictwa wileńskiego – Gimnazjum Sióstr Nazaretanek</i>	153
Zbigniew Opacki <i>Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie ośrodkiem kształcenia inteligencji na północno-wschodnich obszarach II Rzeczypospolitej</i>	167
Algis Kasperavičius <i>Miedzy Kownem, Wilnem i Moskwą. Żydzi litewscy i antysemityzm w latach 30. XX wieku</i>	187

Piotr Koprowski	
<i>„Rodzinna Europa” jako klucz do biografii Czesława Miłosza</i>	212
Dorota Jaworska	
<i>Procesy konstruowania tożsamości na pograniczu kultur w wypowiedziach</i> <i>członków społeczności polskich szkół na Litwie</i>	219

Wstęp

Uniwersytet i jego jednostki organizacyjne funkcjonują w określonej przestrzeni społecznej. Działalność naukowa i dydaktyczna jest kierowana nie tylko do studentów i środowiska naukowego, lecz również do otoczenia społecznego. Stąd też niezwykle ważny aspekt relacji między nim a uczelnią stanowi wsłuchiwanie się w jego oczekiwania i odpowiadanie w różnorodnej formie na jego zapotrzebowanie.

Społeczeństwo Gdańska i okolic odczuło w znacznym stopniu przesunięcie granic Rzeczypospolitej, które nastąpiło w konsekwencji II wojny światowej. W wyniku tej zmiany ludność polska zamieszkująca dawne województwa wschodnie została translokowana do „nowej” ojczyzny, co wiązało się z porzuceniem czy przymusowym ekspatriowaniem z zamieszkiwanych, często od wieków, siedzib, wsi, miast i miasteczek. Te utracone małe ojczyzny stały się częścią państw narodowych: Litwy, Białorusi i Ukrainy. Jednocześnie dotychczasowi mieszkańcy Gdańska i okolic zmuszeni zostali do przemieszczenia się na ziemie leżące na zachód od Odry i Nysy Łużyckiej.

Budowanie tożsamości społeczno-kulturowej w nowym miejscu osiedlenia wiązało się z adaptacją do odmiennych i nieznanych warunków cywilizacyjnych oraz geograficzno-topograficznych. W pamięci przesiedlonych pozostał jednakże utrwalony obraz „byłej” małej ojczyzny, mniej czy bardziej skutecznie przekazywany kolejnej generacji, urodzonej już w nowej ojczyźnie. Uwarunkowania geopolityczne przez kilka dziesięcioleci utrudniały lub wręcz uniemożliwiały publiczne okazywanie zainteresowania utraconą „za Bugiem” małą ojczyzną. Po przełomowej „jesieni ludów” stały się możliwe nie tylko wyjazdy i odwiedziny dawnych, przedwojennych krain dzieciństwa, ale również „odblokowywanie” pamięci i jej pełniejsze przywracanie.

Jedną z form tego zjawiska jest również udział w organizowanych na uczelni sympozjach i konferencjach historycznych, których tematem często stają się miniony świat dawnych ojczyzn w oglądzie naukowym. Temu też służyła konferencja zorganizowana przez Wydział Historyczny Uniwersytetu Gdańskiego przy współpracy Pomorskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej. Jej zakres chronologiczny obejmował czas od panowania w Rzeczypospolitej króla Stefana Batorego po współczesność polskiej społecz-

ności na Litwie. Zakres problemowy publikowanych tekstów oddaje zainteresowania badawcze ich autorów pochodzących z różnych ośrodków krajowych oraz z zagranicy.

Tom otwiera praca Arkadiusza Stasiaka pt. *Inność Litwina. Odmienności w Rzeczypospolitej na podstawie polskich dzienników z okresu wojen moskiewskich Stefana Batorego* poświęcony obrazowi Litwina w polskich dziennikach z drugiej połowy XVI w. W oparciu o *Diariusz oblężenia i zdobycia Wielżu, Wielkich Łuk i Zawołocia* Łukasza Działyńskiego, *Dziennik Jana Zborowskiego, Dziennik wyprawy Stefana Batorego pod Psków* Jana Piotrowskiego, *Diariusz oblężenia Pskowa* autor rekonstruuje polskie wyobrażenia o Litwinach z czasów wojen moskiewskich Stefana Batorego. Według A. Stasiaka są one cenne i interesujące, gdyż piszące je osoby przebywały na zamieszkanym przez Litwinów (mieszkańców Wielkiego Księstwa Litewskiego, przedstawicieli stanu szlacheckiego) terytorium i miały możliwość zarówno ich bezpośredniego poznania, jak i zawierania z nimi kontaktów. Prezentowane źródła ukazują odrębność terytorialną i polityczną Litwinów, a także ich inność etniczną i kulturową. Widoczna świadomość tych różnic pozwala w analizowanych dziennikach dostrzec obraz Litwina jako „innego”. W tym kontekście wizerunek Litwinów nasycony został negatywnym zabarwieniem. Według autorów diariuszy i dzienników są oni pełni pychy, opieszali w walce i udzielaniu pomocy sojusznikom, podejrzewa się ich o skłonność do buntu, a nawet zdrady. Z tych powodów wręcz trudno im zaufać. Taki wizerunek pozwalał na podstawie odwołania zarówno do różnic, jak i podobieństw „innego” kształtować własny obraz i tożsamość narodu polskiego.

Problematykę identyfikacji i tożsamości Litwinów oraz Polaków mieszkających na Litwie porusza Dorota Jaworska w pracy *Procesy konstruowania tożsamości na pograniczu kultur w wypowiedziach członków społeczności polskich szkół na Litwie*. Autorka odnosi się do powstałych i funkcjonujących na przesłaniu stuleci wspólnej historii stereotypów, nawiązuje do zjawisk i procesów kształtujących poczucie tożsamości oraz przedstawia stan szkolnictwa polskiego na Litwie w czasach współczesnych. Nawiązując do podstaw prawnych stwarzających obywatelom przynależącym do wspólnot narodowych prawo do pielęgnowania swojego języka, kultury i zwyczajów, jednocześnie zwraca uwagę na trudności w realizacji tych postulatów i celów, takie jak: konieczność zdawania egzaminów z języka litewskiego, ograniczenia dotyczące wydawania podręczników w języku polskim czy znoszenie możliwości posługiwania się nim w wielu sferach życia. Charakteryzuje rolę i znaczenie Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie „Macierz Szkolna” oraz Stowarzyszenia Wspólnota Polska. Autorka przeprowadziła wśród Polaków mieszkających na Litwie badanie na temat poczucia oraz świadomości tożsamości i przynależności narodowej. Instrumentem badawczym była metoda biograficznego wywiadu

narracyjnego w ujęciu Fritza Schützego, która posłużyła jako narzędzie zbierania materiału oraz sposobu jego analizy opartego na spójnych założeniach teoretycznych. Na podstawie wyników badań D. Jaworska wyodrębniła i przeprowadziła analizę kategorii wspólnych różnym grupom, układających się w odmienne wzory polskości.

Gabriela Majewska w artykule *Wielka wojna północna na Litwie w relacjach szwedzkich oficerów* opisuje pobyt szwedzkiego wojska na Litwie w czasie wielkiej wojny północnej. Przebieg kampanii wojennej Karola XII, która miała miejsce jesienią 1701 r. i zimą 1702, a następnie w 1706 r. i 1708, przedstawiony został w oparciu o dzienniki, relacje i listy karolińskich oficerów. Jak wskazuje autorka, charakteryzuje je lakoniczny, kronikarski zapis wydarzeń militarnych, zawierają one także informacje o warunkach przemarszu i pobytu armii Karola XII na ziemiach polskich, o stanie dróg, warunkach zakwaterowania i zaopatrzenia, rzadziej pojawiają się w nich opinie na temat polskich oddziałów walczących ze Szwedami i ich dowódców. Gabriela Majewska ukazała tragiczne w skutkach konsekwencje wojny, które dotknęły Litwę i jej mieszkańców: wyniszczenie i złupienie kraju oraz kontrybucje. Dla szwedzkich oficerów działania wojenne były natomiast źródłem zysków. Poza awansem przynosiły korzyści w postaci zdobyczy szacowanych na tysiące talarów w monecie i wielu cennych przedmiotów. Łatwe zwycięstwa odnoszone przez Szwedów utwierdziły ich w przekonaniu o małej wartości bojowej polskich oddziałów i sprzyjały utrwaleniu się lekceważącego, przechodzącego w pogardę stosunku do przeciwnika.

O obcokrajowcach, choć w innym kontekście, pisze Iwona Sakowicz w pracy *Podróżnicy brytyjscy a Wilno w XIX wieku*. W oparciu o przewodniki, prasę i relacje podróżnych autorka przedstawiła brytyjską wiedzę na temat Litwy i Wilna w XIX w. Zaznaczyła, że tereny te znajdowały się poza powszechnymi szlakami podróżniczymi i mimo rozwoju połączeń kolejowych nie cieszyły się popularnością wśród Brytyjczyków. Ponadto I. Sakowicz scharakteryzowała najbardziej znaną w dziewiętnastowiecznej Wielkiej Brytanii serię przewodników turystycznych, której publikowanie rozpoczął w 1836 r. John Murray należący do dynastii wydawców pracujących z takimi gwiazdami literatury, jak: Jane Austen, Walter Scott, George Byron, Charles Darwin oraz Arthur Conan Doyle. Autorka omówiła różne wydania tych przewodników pochodzące z XIX w., ukazując, jak w ich kolejnych edycjach zmieniał się zakres wiedzy na temat Wilna. Początkowe informacje o budowlach poszerzano o rys historyczny miasta oraz o wiadomości na temat struktury tamtejszych mieszkańców, zróżnicowania religijnego, a także uzupełniano o opis kolejnych obiektów i praktyczne wskazówki dla turystów dotyczące m.in. noclegów. Nie brakowało przy tym błędów, nieścisłości i różnych nieprecyzyjnych danych. Inną serię przewodników publikował księgarz Karl Baedeker. Były one tłumaczone na język angielski. W 1914 r. w Lip-

sku wydano *Russia, with Teheran, Port Arthur, and Peking; handbook for travellers* stanowiącą przekład niemieckiego oryginału z 1912 r. Był to całkowicie nowoczesny przewodnik zawierający zarówno opisy interesujących obiektów, jak i praktyczne informacje turystyczne. Wilno już we wstępie wspomniane zostało jako „stara stolica Litwy, czarująco położone” miasto, które „zawiera wiele osobliwych starych budowli”. Iwona Sakowicz przedstawiła także prasę brytyjską z XIX w., w której pojawiały się nawiązania do tego miejsca. Odniosła się dodatkowo do relacji Brytyjczyków przebywających na Litwie i w jej dawnej stolicy. Podkreśliła, że pojawiające się w ich wspomnieniach wzmianki i informacje związane były z okresem wojen napoleońskich, powstaniem styczniowym oraz następującymi po nim represjami. To głównie te wydarzenia powodowały wzrost zainteresowania Litwą, a szczególnie jej stolicą, które następnie zaniknęło po zakończeniu powstania styczniowego. Od tej pory rzadko wracano do problematyki Wilna jako miejsca represji Michała Murawjowa w przeciwieństwie do ciągle żywej pamięci okresu wojen napoleońskich. Miasto to kojarzone było przede wszystkim ze stosunkowo niedawną epopeją napoleońską. Opuszczenie armii przez francuskiego cesarza właśnie w Wilnie upamiętniało to miejsce w oczach Brytyjczyków, a pokonanie Napoleona Bonapartego stało się najważniejszym faktem w historii dziewiętnastowiecznej Wielkiej Brytanii. Należy pamiętać, że żaden wróg nigdy nie był tak podziwiany w tym kraju jak on.

Powstanie styczniowe, które miało miejsce w latach 1863–1864, oraz represje po jego upadku są drugim skojarzeniem występującym w relacjach podróżniczych oraz w prasie. Ten zryw narodowy oraz interwencja dyplomatyczna mocarstw wywołały reakcję w pismach brytyjskich, a niespotykana „eksplozja sprawy polskiej” była przyczyną wręcz wysypu artykułów. Pojawiała się w nich stosunkowo łatwa do powtórzenia nazwa miasta historii represji (pisana *Wilna*), utrwalając tym samym nieco jego nierzeczywisty charakter. Dla licznych odbiorców łączenie Wilna z okresem prześladowań popowstaniowych było nikłe i prawdopodobnie większość czytających ówczesne publikacje pasowe i podróżnicze w ogóle tej zależności nie rejestrowała.

Jak zaznaczyła I. Sakowicz, Wilno w XIX w. było dla Brytyjczyków jedynie prowincjonalnym miastem w Rosji. Jeśli kojarzono jego nazwę, to bardziej z wojnami napoleońskimi niż ze sprawą polską. Wiadomości pochodzące z nielicznych wzmianek zamieszczanych w prasie i nie zawsze wiarygodnych przewodnikach nie skłaniały jadących do Rosji Brytyjczyków do zatrzymywania się w mieście nad Wilią. Dla podróżnych brytyjskich Wilno pozostało przede wszystkim tylko przystankiem na drodze do Petersburga. Zatrzymywali się tam na posiłek albo ewentualnie na jedną noc, aby odpocząć w trakcie długiej podróży pociągami. W mieście nie było wystarczających atrakcji – ani obiektów architektury, ani dzieł sztuki na poziomie europejskim. Nie miało zatem ono szans

oczarować swoją urodą turystów brytyjskich. Podkreślano co prawda ładne i urokliwe położenie Wilna na wzgórzach, ale jego uroda nie była widoczna z dworca.

Analiza przewodników, prasy i relacji podróżnych pokazuje, że wiedza Brytyjczyków o ziemiach polskich w XIX w. była bardzo skromna, wielu z nich sądziło, że zajmują je głównie „niedźwiedzie i wilki”, a mieszkający tu ludzie żywią się „korzonkami” (*roots*) lub głodują. Informacje na temat Rosji były również nikłe. Rosnąca w Wielkiej Brytanii w połowie XIX w. rusofobia dodatkowo nie przyczyniała się do zainteresowania tą częścią Europy, tym bardziej Litwą i prowincjonalnym Wilnem. Na mapie europejskich szlaków tereny te pozostawały *terra incognita*.

Problematyce środowiska uczonych wileńskich w dobie Imperatorskiego Uniwersytetu została poświęcona praca autorstwa Anny Łysiak-Łątkowskiej *Kadra naukowo-dydaktyczna Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego w dobie rządów cara Aleksandra I*. Autorka przedstawiła prawne regulacje, na mocy których przekształcono Szkołę Główną Litewską w Imperatorski Uniwersytet, a także opisała warunki zatrudniania, materialne podstawy bytu kadry naukowo-dydaktycznej oraz jej zaangażowanie na rzecz uczelni. Ponadto wskazała czynniki wpływające na podjęcie decyzji o przyjęciu stanowiska na uniwersytecie wileńskim i zróżnicowania dotyczące grupy uczonych, między którymi pojawiały się odmienności pokoleniowe, uwarunkowane dodatkowo pochodzeniem i sytuacją życiową. Przedstawiła także stosunek profesorów, cara Aleksandra oraz Napoleona Bonapartego do polskiej kwestii narodowej. Przytoczyła opinie o uczonych wileńskich, a także zaprezentowała ich zaangażowanie na rzecz tamtejszej szkoły wyższej, która w okresie Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego była miejscem krzewienia polskości przy jednoczesnym nawiązywaniu kontaktów z europejskim środowiskiem profesorskim i międzynarodowej wymianie naukowej.

Kontynuację tematyki wileńskiego ośrodka akademickiego stanowi analiza autorstwa Zbigniewa Opackiego zatytułowana *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie ośrodkiem kształcenia inteligencji na północno-wschodnich obszarach II Rzeczypospolitej*. Odnosi się ona do okresu odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 r. i nowych warunków politycznych oraz geograficznych, w jakich realizowane było zamierzenie odbudowy wileńskiego uniwersytetu. Wśród postulatów związanych z restauracją uczelni pojawiały się głosy, których wyrazicielem był dr Stanisław Kościółkowski, o uwzględnienie specyfiki wielonarodowej społeczności ziem byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Nie do końca odpowiadało to zwolennikom nurtu narodowo-polskiego, czemu dał wyraz pierwszy rektor odrodzonej uczelni, prof. Michał Siedlecki. Uniwersytet Stefana Batorego został powołany na mocy ustawy o szkołach akademickich przyjętej w sierpniu 1920 r. W artykule Z. Opackiego została przedstawiona struktura

uczelni, organizacja studiów, a także kierunki, wśród których istotną rolę odgrywało rolnictwo, mniejszą zaś dyscypliny architektoniczno-inżynierskie. W pracy scharakteryzowano dodatkowo strukturę kadry naukowej, jej liczebność oraz ukazano obraz studentów. Autor poruszył zagadnienie związane z kwestią żydowską, narastaniem nastrojów antysemickich, których konsekwencją w uczelni wileńskiej było zjawisko getta ławkowego. Przedstawiono także rolę, jaką Uniwersytet Stefana Batorego odgrywał w zakresie kulturowym w dwudziestolecu międzywojennym, oraz zaprezentowano jego znanych absolwentów.

O szkolnictwie na poziomie średnim pisze Michał Sempołowicz w części zatytułowanej *W kręgu szkolnictwa wileńskiego – Gimnazjum Sióstr Nazaretanek*. Autor przedstawia powstanie i zasady funkcjonowania wileńskiego gimnazjum Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu, utworzonego jako szkoła tkacka, w rzeczywistości będącego seminarium kształcącym przyszłe nauczycielki. Podczas I wojny światowej i w latach późniejszych powiększyło się ono o kolejne szkoły – gimnazja, progimnazja, a także szkołę powszechną i liceum. Rozważania M. Sempołowicza zostały wzbogacone wspomnieniami Ireny Trockiej-Klechniowskiej, jednej z uczennic i wychowanek sióstr nazaretanek.

Postaci Ludwika Malinowskiej (Liudviki Malinauskaitė-Šliūpienė), litewskiej pisarki tworzącej też pod pseudonimem Eglė, poświęcony został tekst Beaty Kałęby *Eglė – jedna z pierwszych litewskich poetek*. Autorka na kanwie biografii wspomianej artystki słowa ukazuje jej spuściznę poetycką. Zaznacza, że pochodziła ona z polskojęzycznej rodziny, a po stracie rodziców wraz z rodzeństwem przeniosła się do Mitawy, gdzie zetknęła się z litewskimi działaczami na rzecz odrodzenia narodowego. W tym okresie związała się z pierwszym czasopismem litewskiego odrodzenia narodowego – „Ausra”, na łamach której ukazało się po litewsku kilka jej utworów. Beata Kałęba charakteryzuje wątki, do których L. Malinowska nawiązywała w swojej twórczości, m.in. motywy przedchrześcijańskich dziejów litewskich, sfunkcjonalizowany symbolicznie obraz świtu oraz tematy związane z litewskim odrodzeniem narodowym. Autorka artykułu odwołuje się także do lat spędzonych przez poetkę wraz z mężem Janem Szlupasem (Jonasem Šliūpasem), jednym z najważniejszych działaczy litewskiego odrodzenia narodowego, na emigracji w USA. Zwraca uwagę na historyczno-literacką perspektywę badań oraz przenikanie się literackich związków polsko-litewskich w twórczości Eglė.

Do tradycji i korzeni kulturowych oraz literackich nawiązuje Piotr Koprowski w artykule *»Rodzinna Europa« jako klucz do biografii Czesława Miłosza*. Autor prezentuje związki wspomnianego poety z Wileńszczyzną. Odwołuje się do odczuwanej przez noblistę świadomości wielokulturowości, historyczności, rozumienia przestrzeni geograficznej, poczucia łączności z przodkami i tradycją rodzinną, a także do odczuwanej obcości, inności, nietutejszości.

O postawionym w Wilnie pomniku M. Murawjowa, osławionego „Wiesziela”, pisze Iwona Janicka w pracy *Wileński epizod pomnika Michała Mikołajewicza Murawjowa „Wiesziela” (1888–1915)*. Autorka przedstawia okoliczności i inicjatywy podejmowane na rzecz powstania i postawienia monumentu, zwracając przy tym uwagę na polskie i rosyjskie opinie dotyczące postaci M. Murawjowa w związku z podejmowanymi działaniami na rzecz uczczenia jego pamięci. Opisuje takie przedsięwzięcia jak powołanie komitetu, zbieranie funduszy, propagowanie w prasie pomysłu pomnika, wybór projektu i miejsca, w którym miał on zostać wzniesiony. Przedstawia także incydenty związane ze zbliżającym się momentem jego odsłonięcia i samo to uroczyste wydarzenie. Pomnik postawiono w 1898 r., a w 1915 został on już zdemontowany, co autorka określa jako dziejową sprawiedliwość.

Udział szlachty polskiej w samorządzie guberni zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego to temat rozważań Siarhieja Tokcia w artykule *Szlachta w systemie lokalnego zarządu państwowego guberni białoruskich w pierwszej połowie XIX stulecia (na przykładzie guberni grodzieńskiej)*. Autor prezentuje działania podejmowane przez aparat administracyjny państwa mające na celu ograniczenie liczby szlachty posiadającej bierne i czynne prawa wyborcze, a także ukazuje sposoby eliminowania niepożądanych z punktu widzenia władz kandydatów na stanowiska funkcyjne. Zaprezentowana problematyka jest cenna i interesująca ze względu na fakt, że w przeciwieństwie do guberni ukraińskich, gdzie po części tego typu analizy były przeprowadzane przez Daniela Beauvoisa, to dla guberni białoruskich podejmowano niewiele badań w tym zakresie.

Algis Kasperavicius w części *Między Kownem, Wilnem i Moskwą. Żydzi litewscy i antysemityzm w latach trzydziestych XX wieku* przedstawił tło historyczne dotyczące położenia i sytuacji Żydów na Litwie od czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów do okresu II wojny światowej. Odwołując się do sytuacji tej mniejszości narodowej, ukazał kształtowanie się nastrojów antysemickich i ich przejawy takie jak ograniczanie roli Żydów w gospodarce czy zamieszczane na łamach prasy litewskiej krytyczne artykuły odnoszące się do stereotypowego wyobrażenia o Semitach i ich cechach. Autor nawiązał do dyskusji dotyczących wydanej na początku 2016 r. książki autorstwa Rūty Vanagaitė pt. *»Mūsiškiai« o zagładzie litewskich Żydów w latach 1941–1944 i odpowiedzialności Litwinów za tę zbrodnię*.

Wszystkie teksty zamieszczone w tomie ukazują bogactwo, a także różnorodność poruszanej tematyki. Wskazują dodatkowo na nowe obszary badawcze relacji i kontaktów polsko-litewskich w perspektywie historycznej.

Anna Łysiak-Łątkowska
Zbigniew Opacki